

Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi

www.turib.org

Türkiye'de Sürdürülebilir Turizmin Pestel Analiziyle İncelenmesi*

Burcu KIVILCIM ZORBA^{a**}

^a Artvin Çoruh Üniversitesi, Arhavi Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü, Artvin, E-posta: burcukivilcim@artvin.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-4745-984X

Öz

Turizm sektörünün sürdürülebilir gelişimi yalnızca çevresel faktörlerle değil aynı zamanda sosyal, ekonomik, politik, teknolojik ve yasal faktörlerle de ilişkilidir. Pestel analizi ise, bir durumu politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, çevresel ve yasal açılardan incelemektedir. Bu çalışmada sürdürülebilirlik kavramı tanımlanarak Türkiye'de yapılan sürdürülebilirlik çalışmaları pestel analizi yöntemiyle incelenmiştir. Türi nitel olan bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi olarak Türkiye seçilmiştir. Araştırmanın deseni çoklu durum araştırması olup veri toplama yöntemi olarak ise tarama yöntemi tercih edilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın modelini de betimsel nitelik taşıyan tarama modeli oluşturmaktadır. Çalışma, sürdürülebilirliği altı farklı açıdan incelemesi açısından önemli olup literatürde buna yönelik yapılan çalışmaya rastlanılamamış olması açısından özgün değer taşımaktadır. Eksik yönlerin belirlenerek çözüm önerileri sunulmasının amaçlandığı çalışmada, sürdürülebilir turizmin tam olarak 9. kalkınma döneminde (2007-2013) ciddiye alındığı, sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun ihmal edildiği, enerji tasarrufu sağlayan akıllı otel konseptlerinin sayısının az olduğu, kültür müzelerinin artması gerektiği, teknoloji ile istihdam arasındaki dengenin doğru bir şekilde kurulmasının önemi, cittaslowların sayısının artırılması, işletmelere atık ayrıştırma sistemleri kurulması desteği ve son olarak sürdürülebilir turizm yasasının çıkarılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Pestel Analizi, Politik, Teknolojik.

Jel kodu: L83, Q01

Investigation of Sustainable Tourism in Turkey by Pestel Analysis

Abstract

Sustainable development of the tourism sector is related not only to environmental factors but also to social, economic, political, technological and legal factors. Pestel analysis examines a situation from political, economic, social, technological, environmental and legal perspectives. In this study, the concept of sustainability was defined and sustainability studies conducted in Turkey were examined using the pestel analysis method. In this qualitative research, Türkiye was chosen as the purposeful sampling method. The design of the research is a multiple case study and the scanning method was preferred as the data collection method. Therefore, the model of the research is a descriptive survey model. The study is important in that it examines sustainability from six different perspectives and is unique in that no study on this subject has been found in the literature. In the study, which aims to identify the deficiencies and offer solutions, it is concluded that the sustainable tourism was taken seriously in the 9th development period (2007-2013), the social dimension of sustainability is neglected, the number of smart hotel concepts that save energy is low, the number of cultural museums should be increased, establishing the right balance between technology and employment is essential, the number of cittaslows should be increased, establishing waste separation systems in businesses should be supported and sustainable tourism law should be enacted.

Keywords: Sustainable Tourism, Pestel Analysis, Political, Technological.

Jel Code: L83, Q01

Makalenin Geçmişi:

Gönderim Tarihi : 31. 10.2024

Birinci Düzeltme : 20.11.2024

Kabul : 25.12.2024

Makale Türü : Derleme

Zorba, Kivilcim, B.(2025). Türkiye'de Sürdürülebilir Turizmin Pestel Analiziyle İncelenmesi. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-21

* Bu çalışma, etik kurul kararı gerektirmeyen araştırmalar arasında yer almakla birlikte AICHSS 3rd International Conference On Humanity and Social Sciences'de bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu yazar e-posta: B. Kivilcim (burcukivilcim@artvin.edu.tr)

1. Giriş

Sürdürmek kavramı, Türk Dil Kurumu (2023) sözlüğünde “devam ettirmek, olmasını sağlamak” şeklinde tanımlanmaktadır. Herhangi bir olgunun varlığının devam edebilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi, sürdürülebilirlik sözcüğü ile ifade edilmektedir. Bugün sürdürülebilirlik kavramı, birçok sektörde önemini hissettiren bir konudur. Enerji, tarım, gıda, çevre, finans gibi sektörlerle birlikte turizm sektöründe de öncelikli olarak değerlendirilmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü sürdürülebilirliği turizm açısından ele almış ve sürdürülebilir turizmi; “Gelecekteki fırsatları koruyarak geliştirmeyi amaçlayan, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılayarak kültürel bütünlüğü, zorunlu ekolojik süreçleri ve biyolojik çeşitliliği koruyan ve ekonomik, sosyal, estetik ihtiyaçları karşılayan turizm çeşidi” olarak tanımlamıştır (WCED, 1987). Tanımdan yola çıkıldığında sürdürülebilir turizm kavramının, çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlara sahip olduğu görülmektedir. Artan nüfus, kentleşme, bireylerin yaşam koşullarındaki değişim, kitleler halinde yapılan seyahatler, dünyada meydana gelen değişiklikler gibi nedenlerle ortaya çıkan aşırı ve hızlı tüketim, gezegen üzerinde mevcut olan canlı ve cansız her türlü varlığın zarar görmesine neden olabilmektedir. Bilinçsiz ve aşırı kullanım sonucu tahrip olan doğal, tarihi ve kültürel çekicilikler, yenilenemeyen kaynak kullanımı nedeniyle ortaya çıkan enerji tüketimi, hava, su, toprak, gürültü ve çevre kirliliği, bitki ve hayvan türlerinin neslinin tükenmesi, gıdaların yapısının bozulması, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi sorunlar ekosistemin dengesini bozmaktadır. Turizm sektörü ise, kaynağını bu unsurlardan almaktadır. Kaynakların tükenmesi turizm sektörünün çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına zarar vermekte ve varlığını tehlikeye atmaktadır. Bu tehlikenin ortadan kaldırılması ve turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla, yerel yöneticiler ve turizm paydaşları tarafından bir takım incelemeler yapılmaktadır. 1967 yılında Francis J. Aguilar tarafından geliştirilen PESTEL analizi de bu inceleme yöntemlerinden biridir (Arabacı, 2010). Pestel analizi; bir kavramın politik (political), ekonomik (economical), sosyolojik (sociological), teknolojik (technological), çevresel (environmental) ve yasal (legal) açılardan incelenmesini ifade etmektedir (Syahchari & Maulana 2016). Bu çalışmada, Türkiye’de sürdürülebilir turizme yönelik uygulamalar, Sürdürülebilir Kalkınma Teorisi kapsamında PESTEL analiziyle incelenecek ve değerlendirilecektir. Çalışma, sürdürülebilir turizmin farklı açılardan değerlendirilerek varsa zayıf yönleri ve risklerin tespit edilmesi, buna yönelik çözümler üretilerek fırsata dönüştürülmesi ve yeni uygulamalar geliştirilirken katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Turizmin geçmişten bugüne olan yolculuğunda, yararlanmış olduğu çevresel, doğal ve kültürel kaynakların payı oldukça büyüktür. Bir destinasyonu çekici kılan unsurların başında gelen kaynaklar, sektörü ayakta tutan unsurlardandır (Bahar & Kozak, 2005). Destinasyonların sahip olduğu güzellikler, turistler için ilgi çekici ve tercih sebebi olabilmektedir. Destinasyonların sahip olduğu kaynakların geçmişten bugüne bozulmadan gelmesini sağlayan sürdürülebilirlik çalışmaları, bugünden gelecek nesillere aktarılmasını da amaçlamaktadır (Erdem & Bozan, 2021). Yaşam koşullarında meydana gelen değişiklikler, gelir artışı, kentlerin gelişimi, boş zaman artışı gibi unsurların turizmin gelişimine olumlu etkisi olmakta, bununla birlikte turizme katılanların sayısının artması ile kitle turizminin yaygınlaşması, taşıma kapasitesi aşımı, kaynakların aşırı ve bilinçsiz kullanımı gibi unsurlar ise turizme olumsuz etki etmektedir. Bu olumsuz etkiler, çevresel kaynaklarla birlikte sosyo-kültürel dengenin bozulmasına da neden olmaktadır. Turizmin mevsimsel özelliği nedeniyle belli dönemlerde belli bölgelere yapılan yoğun ziyaretler nedeniyle bölgelerarası gelir dağılımında eşitsiz-

lik meydana gelmekte ve turizmi ekonomik açıdan da etkilemektedir. Bu üç durum birleştiğinde sektörde sürdürülebilirliğin sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Literatürde sürdürülebilirliğin üç boyutunu da ele alan çalışmalar mevcuttur (Swarbrooke, 1999; Weaver, 2005; Butler, 2007). Ancak, turizmin küreselleşmesi nedeniyle sürdürülebilirliğin politik, teknolojik ve yasal çerçeveden de incelenmesi gerekmektedir (Şengel vd., 2015). Sürdürülebilirliğin altı farklı açıdan incelenmesini sağlayan pestel analizi, dış çevre analizi olarak da nitelendirilmekte ve sektörün başarısını etkileyebilecek politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, çevresel ve yasal faktörlerin belirlenmesi için kullanılan bir stratejik planlama aracıdır (Rastogi & Trivedi, 2016).

Pestel analiziyle güçlü ve zayıf yönler belirlenirken risklerin fırsata dönüştürülmesi de kolaylaşır. Hükümet politikaları analizin politik faktörler boyutunu, finansal etkiler ekonomik boyutunu, toplumsal davranışlar, yaşam tarzları ve sosyal statüler sosyal boyutunu, inovasyon, bilgi ve bilişim teknolojik boyutunu, çevresel unsurlar ekolojik boyutunu, kanunlar ve yasalar ise yasal boyutunu oluşturmaktadır (Susanto vd., 2018).

Turizm sektöründe pestel analizi, turizm talebinin etkilerini değerlendirmek için kullanılmaktadır (Syahhari & Maulana 2016). Bu sayede, potansiyel risk ve zorlukların tespit edilmesi sağlanmakta ve ona yönelik stratejik planlar oluşturulmaktadır. Literatürde turizm sektörüne ilişkin pestel analizi yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalar incelenmiştir. Susanto vd. (2018), Kintamani köyünün turizm potansiyelini pestel analiziyle ortaya koymuş, Zarkasyi vd. (2021), Endonezya’nın helal turizmini pestel analiziyle incelemiş, Mir, F & Mir, A. (2019), Hindistan Kaşmir’in turizmini pestel analiziyle incelemiş, Černá vd. (2022), Çek Cumhuriyeti’nin turizmini ekonomik açıdan incelemek için pestel analizinden yararlanmış. Grigarova vd. (2016), Bulgaristan’ın kırsal turizmini pestel analizi aracılığıyla tanıtmıştır. Syahcharive ve Maulana (2020) ise Cempakamulya köyünün kırsal kahve turizm potansiyelini pestel analizi aracılığıyla ortaya koymuştur. Tellioğlu ve Tekin (2017), engelli turizmini pestel analizi kullanarak incelemiştir. Sarı Gök, (2022) ise Isparta’nın ekoturizm rotalarını pestel analizi yöntemiyle incelemiştir. Bu çalışmada ise, Türkiye’nin sürdürülebilir turizm potansiyeli, sürdürülebilir kalkınma teorisi kapsamında pestel analizi yardımıyla incelenecektir.

3. Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye’de mevcut sürdürülebilir turizm uygulamaları pestel analizi kullanılarak değerlendirilmektedir. Çalışmanın amacı, sürdürülebilir kalkınma teorisi kapsamında sürdürülebilir turizme yönelik yapılan uygulamaların politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, ekolojik ve yasal çerçeveden incelenmesi, eksikliklerin belirlenerek güçlendirilmesine yardımcı olmaktır. Çalışma, sürdürülebilirliği altı farklı açıdan incelenmesi açısından önemli olup literatürde buna yönelik yapılan çalışmaya rastlanılamamış olması açısından özgün değer taşımaktadır. Türü nitel olan bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi olarak Türkiye seçilmiştir. Araştırmanın deseni çoklu durum araştırması olup veri toplama yöntemi olarak ise tarama yöntemi tercih edilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın modelini de betimsel nitelik taşıyan tarama modeli oluşturmaktadır.

4. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de mevcut sürdürülebilir turizm uygulamaları altı farklı açıdan pestel analiziyle incelenecek ve sunulacaktır.

4.1. Türkiye’de Sürdürülebilir Turizmin Politik Yapısı

Turizm sektörü uluslararası boyutlarda faaliyet gösteren bir sektör olması nedeniyle politika ile yakından bağlantılıdır. Devlet düzenlemelerini konu alan politika kavramı turizm sektörü açısından değerlendirildiğinde, “turizmden sağlanan ekonomik, sosyal ve kültürel kazançları en yüksek seviyeye çıkarmayı ve maliyetleri minimum seviyeye indirmeyi amaçlayan dinamik bir politika” olarak ifade edilebilir (Olalı, 1990). Turizm sektörüne ilişkin politika oluşturulmasının temel hedefi, kıt kaynakların etkili ve verimli kullanılmasını sağlamaktır (Jenkins, 2015). Turizmin dün, bugün ve geleceğini oluşturan kaynakların korunması sektörün de sürdürülebilir gelişimi açısından oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla, turizm sektörünün kalkınması ve kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için doğru bir planlama ve politika oluşturulması gerekmektedir (Guo vd., 2019). Türkiye’de 1923-1962 yılları arası planlı dönem öncesi ve 1963 yılı sonrası planlı dönem turizm politikaları oluşturulmuştur. Planlı dönem öncesi turizme yönelik Tablo 1’de gösterilen politikalar gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Planlı Dönem Öncesi Turizm Politikaları

1923	Türkiye Seyyahin Cemiyeti (Daha sonra Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu olmuştur)
1925	Türkiye Tayyare Cemiyetinin kurulması
1930	İstanbul Park Otelin açılması
1933	Otelciler ve Hancılar Cemiyetinin kurulması
1934	İktisat Vekâleti Teşkilat ve Vazifeleri Kanunu ile Türk Ofis’in kurulması
1939	Turizm Müdürlüğü biriminin oluşturulması
1940	Basın ve Umum Müdürlüğünün kurulması
1949	1. Turizm Danışma Toplantısı gerçekleştirildi
1950	Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu
1953	6086 sayılı Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu
1955	Turizm İşbirliği Nizamnamesi
1955	İstanbul Hilton Otelin açılması
1956	Türkiye Turizm Bankası Kanunu
1957	Basın, Yayın ve Turizm Bakanlığı kuruldu
1960	7470 sayılı T.C. Turizm Bankası Kanunu
1961	Ankara Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi’nin kurulması

Kaynak: Kozak vd., 2015

Tablo 1’de gösterilen planlı dönem öncesi turizme yönelik gerçekleştirilen politikaların her biri, sektörün gelişimine olumlu yönde katkı sağlayan adımlardır. Ancak bu dönemde sürdürülebilirlik kavramı veya turizmin sürdürülebilirliği ile ilgili herhangi bir husus gündeme getirilmemiştir. 1962 yılı itibarıyla turizm sektöründe planlı döneme geçiş yapılmıştır. Bu dönemde kalkınma planlarına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

Birinci beş yıllık kalkınma planı 1963-1967 yıllarını kapsayan bir plan olup bu dönemde tatil köyleri ve kamp alanlarının oluşturulması ve milli parkların kurulması gibi projeler görüşülmüştür (DPT, 1962). Turizm ve Tanıtma Bakanlığı 1963 yılında kurulmuş ve Dedeman Otelin ilk şubesi 1966 yılında Ankara’da açılmıştır (Kozak, 2023a).

1968-1972 yılları arası ikinci beş yıllık kalkınma planları yapılmış ve bu dönemde turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel fonksiyonlarından tam olarak yararlanılacağı hedeflenmiştir. Turizm yatırımlarının turis-

tik potansiyeli yüksek bölgeler içindeki belli yörelerde yoğunlaşması, kitle turizmine uygun konaklama ve ulaşım imkânları sağlanması planlanmıştır (DPT, 1968). Ayrıca, bu dönemde TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acenteleri birliği) kurulmuştur (Kızılırmak vd., 2023).

1973-1978 yılları arasında üçüncü beş yıllık kalkınma planları yapılmış ve 1978 yılı geçiş dönemi olarak bu dönemde kitle turizmine vurgu yapılmıştır (DPT, 1973). Dördüncü beş yıllık kalkınma planları yetiştirilemediği için 1978 yılında bir geçiş programı hazırlanmış ve bu programda tanıtım ve pazarlama konularının üzerinde durulmuştur (Koçak, 2016).

1979-1983 yılları arası dördüncü beş yıllık kalkınma planları hazırlanmış ve bu dönemde, kıyılar, doğal ve tarihsel zenginliklerin toplum yararına uygun ve turizme de katkıda bulunacak biçimde korunup kurtarılması planlanmıştır (DPT, 1979). 1981 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı kurulmuş, 1982 yılında ise 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1984 yılı için bir geçiş programı hazırlanmış ve bu dönemde Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı (TUGEV) kurulmuştur (Kozak, 2023b).

1985-1989 yılları arası beşinci beş yıllık kalkınma planları oluşturulmuş ve bu dönemde kitle turizmine ağırlık verilmesi ile birlikte koruma-kullanma ilkeleri ve alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi ilkeleri benimsenmiştir (DPT, 1985). 1985 yılında Turizm sektörü, kalkınma programında kalkınmada özel önem taşıyan sektör kapsamına alınmış, 1989 yılında ise Turizm Bakanlığı kurulmuştur (Kozak, 2023b).

1990-1994 yılları arası altıncı beş yıllık kalkınma planları hazırlanmış ve bu dönem planları arasında sürdürülebilirlik kelimesi geçerse de yapılan faaliyetler turizmde sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik atılan ilk adımlar olmuştur. Altıncı beş yıllık kalkınma planlarının devreye girdiği bu dönemde alternatif turizm türleri ön planda tutulmuştur. Ayrıca doğal ve kültürel kaynakların koruma altına alınmasına ilişkin teşvikler, turizmin mevsimlere yayılması, tesislerin doluluk oranlarının artırılması, tanıtımlara ağırlık verilmesi ve charterların geliştirilmesi konuları gündeme gelmiştir (DPT, 1989). 1993 yılında, Türkiye Çevre Eğitimi Vakfı (TÜRÇEV) kurulmuş ve bu vakıf tarafından Mavi Bayrak Kampanyası başlatılmıştır. Bu kampanyanın deniz suyunun temizliği, plajların güvenliği ve çevrenin korunması gibi bir takım amaçları bulunmaktadır (Özekici, 2022).

1995 yılı geçiş dönemi olup çevresel, sosyal ve kültürel kaynakların korunmasını amaçlayan sürdürülebilirliğin sağlanması için alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik planların devreye girdiği dönem, 1996-2000 yılları için hazırlanan yedinci beş yıllık kalkınma planları dönemidir. Bu dönemde, sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir faktör olan doğal ve kültürel kaynakların korunması, turizmin çeşitlendirilmesi, yerel halkın sosyal ve ekonomik anlamda refahına katkıda bulunulması ve turizm tesislerinde yatak kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca Akdeniz ve Ege Bölgesinde turizm altyapısı ve kıyıların geliştirilmesi projesi olan (ATAK) ve Turizm Bakanlığı tarafından geliştirilen Turizm Sektörü Ana Planı (TUSAP) projelerini hızlandırma konuları masaya yatırılmıştır (DPT, 1996). 1996 yılında Seyahat Acenteleri Yönetmeliği yayımlanmıştır. 2002 yılında Turizm Bakanlığı kapatılarak Kültür ve Turizm Bakanlığı kurulmuştur. Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği ve Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik yayımlanmıştır (Kozak, 2023b).

2001-2005 yılları arasında yapılan sekizinci beş yıllık kalkınma planlarında ise, Ekolojik yönden hassas olan sit alanları, tarihi mekânlar ve Milli Park alanlarında sürdürülebilir turizm gelişimi için yapılacak düzenlemeler konuşulmuştur. Ayrıca, yerel halkın ve yerel yönetimin kararlarda söz sahibi olması görüşülmüştür. Turizmin bölgelere dengeli dağılması ve dört mevsime yayılması, küçük ve orta ölçekli işletmelere destek

sağlanarak gelirlerin artırılması gibi hedefler de sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik alınan kararlardandır (DPT, 2000).

2007-2013 yılları arası dokuzuncu beş yıllık kalkınma planlarıyla birlikte Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Yedi yıllık bir dönemi kapsayan ve turizmin 16 yılının planlamasının yapıldığı bu planlarda sürdürülebilir turizm çeşidi olan eko turizme vurgu yapılmıştır. Eko turizmin yanı sıra, kırsal turizm ve agro turizm ile ilgili bilinçlendirme çabalarının yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Sağlık ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, kongre ve fuar turizmi de gündeme gelmiş ve bu eylem planında turizm gelişim bölgeleri, turizm gelişim koridorları, turizm kentleri ve ekoturizm bölgeleri oluşturulmuştur. Ayrıca, doğal, tarihi ve kültürel çekicilikleri koruma-kullanma dengesinin sağlanması ve mevsimsel ve bölgesel yığılmaları önlemek için dengesizlikleri azaltıcı planlamalar yapılmıştır. İşletme kapasitelerinin artırılması ve mevcut kapasitelerin geliştirilmesine yönelik kararlar verilmiş, çevreye duyarlı konaklama tesislerinin belge ve standardizasyon çalışmaları görüşülmüştür (DPT, 2006).

2014-2018 onuncu beş yıllık kalkınma planında sağlık turizmine vurgu yapılmıştır. Turizmin çeşitlenerek sürdürülebilirliğinin devamı noktasında kongre turizmi, kış turizmi, kültür turizmi gibi alternatif turizm çeşitlerine yoğunlaşamamıştır. Bu dönemde yeşil büyüme kavramı önem arz etmekte olup, turizmin ekolojik yönü olan temiz üretim ve eko verimlilik ile çevrenin korunması ve ekonomik gelişimin sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel boyutuna da ilk defa bu dönemde vurgu yapılmış ve çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı geliştirilerek turizmin sosyokültürel ve çevresel olumsuzluklarının azaltılması hedeflenmiştir (DPT, 2013).

2019-2023 yılları arası hazırlanmış olan son kalkınma planı on birinci beş yıllık kalkınma planıdır. Bu planda, dijitalleşme ve teknoloji kavramları ön planda tutulmuştur. Teknolojinin tanıtım ve pazarlamada kullanılması hedeflenmiştir. Bununla birlikte, sürdürülebilirliğin sağlanması için turizmin çeşitlendirilmesi ve sezonun uzatılması için alt yapı yatırımlarının artırılması ve bu yatırımların çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı ile geliştirilmesi gündeme getirilmiştir. Koruma-kullanma dengesinin dikkate alınması ve taşıma kapasitesi aşımının önlenmesi çevreye duyarlı turizm tesislerinin sayısının artırılması ve niteliklerinin geliştirilmesi ve iklim değişikliğine ilişkin önlemlerin alınması konuları da planlama hedefleri arasında gösterilmiştir (DPT, 2018).

1962 yılı sonrası planlı dönemde turizm sektörüyle ilgili çok kapsamlı politikalar geliştirilmiş ve geçmişten günümüze turizm sektörü, büyüme ve gelişme göstererek gelmiştir. Türkiye'de sürdürülebilirlik kavramı, altıncı beş yıllık kalkınma dönemini başlatan 1990 yılı itibariyle önem kazanmıştır. Bu dönemden sonra sürdürülebilirlikle ilgili politikalar, koruma-kullanma dengesini sağlamaya yönelik olup, Mavi Bayrak ve Atak projeleri gibi önemli projelerin başlatılmasına zemin hazırlamıştır. Dahası, sürdürülebilir turizm adına geliştirilen sertifikasyonlar ve eko-etiketler de verilmeye başlanmıştır. Yeşil otel, yeşil küre, yeşil anahtar, yeşil yıldız, beyaz yıldız, travelife ve çevre yönetim sistemleri sürdürülebilir turizm için verilen eko-etiketlerdendir (Ceylan, 2019).

4.2. Türkiye'de Sürdürülebilir Turizmin Ekonomik Yapısı

Ülkelerin kalkınmasında önemli bir faktör olan turizmin sürdürülebilirliği için çevresel ve sosyo-kültürel faaliyetler kadar ekonomik faaliyetler de önem arz etmektedir. Türkiye'de de sürdürülebilir turizm açısından hem çevresel ve sosyo-kültürel koruma hem de ekonomik anlamda kalkınma sağlamak için bir takım çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Örneğin; mevsimsel özellik taşıyan turizm sektörünün tüm yıla yayılmasını

sağlamak için geliştirilen alternatif turizm çeşitleri sayesinde dönemsel ve bölgesel ekonomik gelir farklılıklarının azaltılması sağlanabilmektedir. Aynı zamanda, Kültür ve Turizm Bakanlığınca geliştirilen kültür ve turizm koruma ve gelişim merkezleri, mesire alanları, temalı parklar, milli parklar gibi Türkiye'nin doğal, kültürel ve tarihi çekiciliklerinin tanıtılması, korunması, geliştirilmesini hedefleyen bir çalışma başlatılmıştır (KTBa, 2024). Bu çalışma ile turizm kaynaklarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması sağlanarak bölge turizminin kalkınması ve bölge halkına ekonomik fayda getirmesi sağlanmaktadır. Bölgenin ve bölge halkının hem sosyal hem de ekonomik açıdan sağladığı faydanın en üst düzeye çıkarılması ve olumsuz etkilerinin azaltılması için hedeflenen bir takım kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler; yerel halka istihdam olanağı tanıma, yerel ürün üretimi ve tüketimini sağlama, bölgenin doğasına, tarihine ve kültürüne dayanan sürdürülebilir ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi ve satışını destekleme, yerel girişimcilere fırsat verme ve yerel geçim kaynaklarına erişimi kolaylaştırma olarak belirtilmektedir (TGA, 2024).

Bölge turizminin gelişiminde önemli olan bir unsur da altyapı ve üst yapı çalışmalarıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, bölgede turizm tesis ve işletmelerinin kurulması ve altyapı çalışmaları için çeşitli yatırımlar, teşvikler ve hibeler sağlamaktadır. Termal, kış, kırsal ve yayla turizmi tesisleri için sağladığı desteklerle birlikte (KTB, 2024b), katı atık ayrıştırma tesisi, kış sporları tesisleri, çevre, meydan, park ve yol düzenlemesi gibi altyapı uygulamalarına da destek sağlamaktadır (KTB, 2024c). Ayrıca, merkezi yönetim tarafından yol, meydan ve park gibi çevresel alanlar için yapılan altyapı çalışmaları da mevcuttur. Bu yatırımlar için ise hükümet, çevre vergisi, karbon vergisi, enerji vergileri, kirletme (katı atık) vergisi ve motorlu taşıtlar vergisi gibi ücretler almaktadır (Altınöz, B. 2015).

Türkiye'nin, 2023 yılında hazırlanan ve 2024-2026 yıllarını baz alan orta vadeli programında turizm sektörünün sürdürülebilir gelişimi için, öncelikle döviz getirecek hizmetlerin desteklenmesi, turizmin çeşitlendirilerek 12 aya yayılması ve reklam ve tanıtımlarının genişletilmesi, nitelikli istihdam ve eğitime yatırım yapılması, günübirlik konut kiralama sertifikalandırılması, deprem bölgesinde turizm yatırımlarının artırılması için finansman kaynaklarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler için ise, 2024 yılında 27.987.759.000 TL, 2025 yılında 34.553.119.000 TL, 2026 yılında ise, 39.629.367.000 TL bütçe ödeneği ayrılması teklif edilmiştir (SBB, 2023).

Turizmde sürdürülebilir gelişim için harcanan kamu harcamaları dışında özel sektör harcamaları da mevcuttur. Örneğin turizm işletmelerinin kuruluş aşamasında akıllı bina sistemleriyle inşa edilmekte, bu süreçte akıllı otel konseptiyle enerji tasarrufu sağlayan akıllı teknolojik sistemlerle elektrik, su ve yakıttan tasarruf etmekte, hizmet robotlarıyla gıda israfını önlemekte, atık ayrıştırma ve dönüştürme sistemleriyle yeniden kullanımı sağlamaktadır. Aynı zamanda, yeşil yıldız, eko-etiket, sürdürülebilir turizm sertifikası gibi belgeler alarak işletmelerde sürdürülebilir turizm çalışmalarını tescillemektedir. Bununla birlikte, bankaların da sürdürülebilirlik için vermiş olduğu teşvik ve destekler bulunmaktadır. Yeşil bütçe, yeşil finans ve yeşil tahvil gibi destekler de özel sektör yatırımlarına örnek verilebilmektedir (IFC, 2021). Yeşil projelerin desteklenmesinde kullanılan yeşil tahviller Türkiye'de ilk olarak 2016 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası tarafından (Menteşe, 2021), 2017 yılında Garanti BBVA tarafından (Garanti BBVA, 2020), 2020 yılında ise, Yapı kredi bankası tarafından ihraç edilmiştir (YapıKredi, 2020).

4.3. Türkiye'de Sürdürülebilir Turizmin Sosyolojik Yapısı

Sürdürülebilirlik kavramı; bireylerin yaşadığı toplumda güvenlik, eğitim, sağlık, cinsiyet eşitliği, adalet, kültürel kimlik, yerel halka istihdam önceliği gibi bir takım sosyal haklarının korunmasını ve bu hakların sa-

dece günümüzde değil gelecek kuşaklar için de aynı düzeyde olmasını sağlayan, temelinde insan refahının olduğu bir olgudur (Demircan, 2016). İnsanların toplumda rahat ve konforlu bir yaşam sürmesi ve yaşam standartlarının yüksek olmasını amaçlamaktadır. Aynı zamanda, kaynaklara kolayca ulaşabilme, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması, giyim-kuşam, dil, politika gibi konularda özgürlüğün olması da sürdürülebilirliğin sosyal hedeflerini oluşturmaktadır (UNEP, 2009).

Turizm sektöründe sosyal sürdürülebilirlik kavramı, destinasyonlara gelen ziyaretçiler ile yerel halkın yararını gözetmektedir. Öncelikle yerel halkın yaşam standartlarının korunması en temel husustur. Sosyal taşıma kapasitesi olarak tanımlanan, halkın turistleri ve turistik faaliyetleri kabul etmesi (Kozak, 2014), turistlere kucak açması, din, dil, ırk, cinsiyet gibi herhangi bir konuda ayrımcılık yapmaması gerekmektedir. Aynı şekilde turistlerin de yerel halka, halkın sosyal haklarına, kültürel kimliğine ve bölgeye zarar vermesinin önlenmesi destinasyon sürdürülebilirliği için atılacak bir adımdır. Bununla birlikte yerel halk ve turistlerin kaynaşması kültürlerin yayılması için olumlu bir adımken kültürel yozlaşma açısından da dezavantaj olabilmektedir. Bölgeye gelen turistlerin, yerel halkın ürettiği ürünleri satın alması, hem yerel halka ekonomik katkı sağlamakta hem de halkın kimliğini oluşturan yerel motiflerin dünyaca tanınmasını sağlamaktadır. Halkın kimliğini, giyim-kuşam, müzik, folklor ve dansları, mimari yapılar, festivaller, tarihi yapılar ve ibadet yerleri gibi unsurlar oluşturmaktadır. Bu unsurların korunup gelecek nesillere bozulmadan aktarılmasını sağlamak sürdürülebilirliğin sosyal bir sorumluluğudur.

Türkiye’de, sosyal sürdürülebilirliğe fayda sağlayacak pek çok doğal, tarihi ve sosyokültürel çekicilikler mevcuttur. Önemli olan kamu ve özel kuruluşların bu çekicilikleri kullandırma ve koruma açısından neler yaptığıdır. Örneğin, Ayasofya-i Kebir Cami-i’nin 10 Temmuz 2020 tarihinde müzeden ibadethaneye çevrilmiştir. Bu durum dünya basınında yer alırken, Ayasofya’nın camii mi, kilise mi, müze mi olmalıydı tartışmalarını gündeme taşımıştır (Acar, 2020). Yerel yönetimlerce, turizm destinasyonlarında her yıl belli tarihlerde festivaller, şenlikler ve anma günler düzenlenmektedir. Bu faaliyetlere birkaç örnek tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Türkiye’de Düzenlenen Bazı Sosyal ve Kültürel Etkinlikler

Adana’da yerel gastronominin eserlerini tanıtan lezzet festivali,	Kayseri Uluslararası Kayseri Pastırma, Sucuk, Mantı Festivali,
Ardahan’da Bülbülün Yayla Şenliği,	Kırşehir Yunus Emre’yi Anma Günü,
Artvin’de düzenlenen Arhavi Kültür ve Sanat Festivali,	Konya’da düzenlenen Şeb-i Arus Mevlana’yı Anma Etkinlikleri,
Çanakkale 18 Mart Şehitler ve Çanakkale Deniz Zaferi Kutlamaları,	Kütahya Çini, Termal, Kültür, Sanat ve Turizm Festivali,
Edirne Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri,	Nevşehir Uluslararası Avanos Turizm El Sanatları Festivali,
Erzurum Bal Karakucak Güreş Festivali,	Rize Ayder yaylasında düzenlenen kardan adam festivali,
Kars Sarıkamış Şehitlerini Anma Yıldönümü,	Sivas Âşık Veysel Kültür ve Sanat Festivali

Kaynak: İl kültür ve turizm müdürlükleri web sitelerinden derlenerek oluşturulmuştur.

Türk kültürünü tanıtan ve her yıl binlerce turisti ağırlayan yerel destinasyonlarda festivaller sayesinde yerel halk ve yerel işletmeler de sosyo-ekonomik fayda sağlamaktadır. Turistler, yöresel hediyelik eşyalar satın almakta, yerel gıda ürünlerini tüketmekte, yörenin el sanatları, yerli enstrümanı ve halk oyunları hakkında bilgi sahibi olabilmektedirler. Karadeniz Bölgesinde yapılan festivallerde turistler ahşap serenderlerden yapılan yerel mimaride konaklamakta, puşi olarak adlandırılan şalları takmakta, kemençe ve tulum eşliğinde horon öğrenebilmekte ve yerel mutfağına özgü laz böreği, muhlama ve turşu kavurmanın tadına bakabil-

mektedir. Bir başka örnek de müzeler için verilebilir. Turistler, destinasyonlarda bulunan müzeleri ziyaret ederken aynı zamanda o yörenin tarihi hakkında da bilgi sahibi olabilmektedir. Örneğin Çanakkale Şehitliği, Kurtuluş Savaşı Cephesi Müzesi, Cumhuriyet Müzesi vb.

Özel kurum ve kuruluşlar da turizmde sürdürülebilirliğin sosyal boyutuna katkı sağlayacak faaliyetler yürütmektedir. Türk hava yollarının dış hatlar seferinde Türkiye'nin güzelliklerini tanıtan reklam videoları yayınlaması, turizm işletmelerinde düzenlenen Türk geceleri, ikram edilen Türk kahvesi ve Türk lokumu, otellerde bulunan Türk hamamları bu hizmetlere örnek olarak gösterilebilir.

4.4. Türkiye'de Sürdürülebilir Turizmin Teknolojik Yapısı

Teknoloji kavramı, M.Ö. 5000'li yıllarda ortaya çıkmış olsa da turizm sektöründe kullanımının yaygınlaşması 2019 yılı Covid-19 pandemi dönemi sonrası olmuştur. Bugün hemen hemen her turizm işletmesinde teknolojiden faydalandığı görülmektedir. İşletmelerde teknoloji kullanımının amacı, konuklara daha hızlı ve kapsamlı hizmet sunmak ve bununla birlikte zaman ve kaynak tasarrufu sağlamaktır. İşletmelerde kaynak kullanımını azaltarak sürdürülebilir bir gelecek yaratmak amacıyla yararlanılan pek çok teknolojik sistem vardır. Bu sistemlerden en yaygın kullanılanları akıllı cep telefonları üzerinden erişim sağlanan konaklama işletmelerinin mobil uygulamalarıdır. Bu uygulamalarla konuklar online check-in/check-out yapabilme imkanı bulmakta ve temassız ödeme kolaylığı sağlamaktadır. Ayrıca, endüstriyel ve insansı robotlarla konuklara hizmet verme, konuk odalarında bulunan akıllı enerji sistemleri, giyilebilir teknoloji ve sanal gerçeklik uygulamaları da turizmde kullanılan teknolojik sistemlerin başında gelmektedir. Örneğin, Crystal, Hotels, Dedeman Hotels, Rixos Hotels, Divan Hotels, Radisson Hotels, Wyndham Hotels ve Hilton Hotelleri mobil uygulama kullanmaktadır. Bu işletmeler konuklara, mobil uygulama aracılığıyla rezervasyon check-in, check-out ve temassız ödeme ve odalara temassız giriş yapabilme fırsatı tanımaktadır. İstanbul'da bulunan Renaissance İstanbul Polat Bosphorus otel ve Cloud 7 otelinde odalara akıllı kart ile giriş yapılabilmekte, Hilton ve Radisson Blu otellerinde akıllı enerji sistemleri kullanılmakta, Divan İstanbul otelde ise, Arçelik tarafından geliştirilen, yapay zekayla desteklenmiş bir hizmet robotu özelliği taşıyan Akıllı Asistan Asista kullanılmaktadır (Yalçınkaya vd., 2018). Asista, sesli komut sistemiyle enerji sistemlerini kontrol etme, konukların merak ettiği turistik destinasyonlar, restoranlar, hava durumu vb. bilgileri aktarma gibi hizmetler sunmaktadır. Bununla birlikte, zincir otel olan Crystal otelleri ve Amara otel konuklara sanal gerçeklik hizmeti sunarken (turizm güncel, 2016), Rixos otelleri ise artırılmış gerçeklik teknolojisi hizmeti vermektedir (Can vd., 2017). İstanbul'da bulunan Berjer butik otel ve Çanakkale'de bulunan Sarıçay Otel Rhodius konuklara odaları önceden görebilmeleri için sanal tur imkanı sağlamaktadır (Durmaz vd., 2018). Konaklama sektörüyle birlikte seyahat sektöründe de teknolojik gelişmeler yaşanmaktadır. Örneğin, Jolly tur konuklara 360° sanal tur hizmeti sağlamaktadır (Turizm aktüel, 2018). Kültür ve Turizm Bakanlığının da bununla ilgili oldukça geniş bir yelpazesi bulunmaktadır. Web sitesinde mevcut olan sanal gezinti sekmesinden Türkiye'de bulunan 50 adet müzeyi sanal yolla ziyaret etmek mümkündür. Şırnak'ta bulunan Şehr-i Nuh Oteli güneş enerjisi sistemiyle kendi elektriğini kendi üretmektedir (Turizmaktuel, 2019). Türkiye'de Gold LEED Sertifikasına sahip olan ilk zincir oteli, sürdürülebilir arazi; su verimliliği, enerji ve atmosfer, otel içerisinde kullanılan malzemelerin ve kaynakların çevre dostu nitelikler taşıması, iç mekanın yaşam kalitesi ve inovasyon kriterlerini karşılayan Renaissance İstanbul Polat Bosphorus Hotel'dir (Arslan vd. 2023). Bugün Türkiye'de yaklaşık 25 otel LEED sertifikasına sahiptir (İlban vd., 2022). Dedeman Otelleri, atık ayrıştırma ve sistemi, enerji (elektrik, su, doğalgaz) ve gıda tasarrufuna yönelik politikalar sürdürerek sıfır atık sertifikası almıştır (Dedeman Palandöken, 2024). Dedeman otelleri gibi 6000'in üzerinde otel işletmesi sürdürülebilir turizm

sertifikası olarak enerji tasarrufu, katı atık ayrıştırma ve dönüştürme, gıda israfını önleme gibi sürdürülebilir çalışmalar yürütmektedir.

4.5. Türkiye’de Sürdürülebilir Turizmin Çevresel Yapısı

Turizm sektörü ve çevre arasında doğrudan bir ilişki vardır. Turistler için destinasyonlardaki çevresel faktörler çekim unsuru niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla turizm sektörü kaynağını çevresel faktörlerden almaktadır. Ancak çevresel kaynakları kullanan turizmin çevre üzerinde olumlu ve olumsuz bir takım etkileri mevcuttur. Turizmin; çevre düzenlemeleri yapılması, toplumda çevre bilinci oluşturması, biyolojik canlılığa ev sahipliği yapması gibi olumlu etkileri varken, çevresel tahribatlar, canlı türlerinin yok olması, kirlilik, ekosistemde dengesiz bozulmalar gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bu olumsuz etkileri azaltmak için çevresel kaynakları kullanırken aynı zamanda korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak gerekmektedir. Çünkü çevresel sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizmin en önemli bileşenlerinden biridir. Bu kapsamda çevresel kaynakları korumak için hükümet, yerel yönetimler, turizm paydaşları ve halk tarafından bir takım sürdürülebilirlik faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de çeşitli kurumlar ve bakanlıklar tarafından çevre eğitim programları yürütülmektedir.

- Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV,2024) tarafından yürütülen mavi bayrak projesi ve eko-okullar programı,
- Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL, 2024) tarafından gerçekleştirilen doğa ve kültür eğitimleri,
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2024) tarafından Millî Eğitim Bakanlığı işbirliği ile yürütülen temiz enerji ve çevre projesi,
- TEMA Vakfı (2024)’nın doğa eğitim kampları,
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2024a) tarafından geliştirilen tarım ve organik ürünlerin desteklenmesi projesi,
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2024) tarafından yürütülen beyaz bayrak projesi
- Türkiye ve Dünya Bankası işbirliğiyle yürütülen ATAK projesi bu programlara örnek gösterilebilir (Savaşır, 2020).

Türkiye, sahip olduğu doğal kaynaklarıyla oldukça zengin bir destinasyondur. Bu doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla 49 adet millî park ve yaklaşık 5.500 adet alan Tarım ve Orman Bakanlığı (2024b) tarafından koruma altına alınmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Turizm Eylem Planında sürdürülebilirlik konusu ele alınmış ve Ekoturizm bölgeleri belirlenmiştir. Bu bölgeler; Batı ve Orta Karadeniz Bölgesi, Antalya, Mersin, GAP, Kaş Finike, Anamur Kıyıları, Saroz Körfezi, Kapıdağı Yarımadası, Avşa ve Marmara Adaları, Kilyos, Samandağ, İğneada Kıyıköy, Datça, Maçka ve Kâhta Turizm Kenti olarak belirlenmiştir (KTB, 2007). Turizm eylem planında merkezi ve yerel yönetimlerin reklam ve tanıtımlarına da yer verilmiştir. Bununla birlikte, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı işbirliği ile konaklama ve seyahat işletmelerine sürdürülebilir turizm sertifikası da verilmektedir (TGA, 2024a).

Türkiye'de 1993 yılında Çam-Çıpa-Yunus plaket sistemi ilk sertifikasyon sistemlerini oluşturmaktaydı. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilen "Çam (Yeşil) Sembolü", işletmelerin çevresel performanslarını belgelemekte ve sürdürülebilirlik çabalarını teşvik etmekteydi. Bu sembol, işletmelerin su ve enerji tüketimi, atık yönetimi, çevresel etki azaltma politikaları gibi çeşitli kriterlere göre değerlendirilerek verilmekteydi. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen "Çıpa (Mavi) Sembolü", işletmelerin çevre yönetimi, su ve enerji verimliliği, atık yönetimi gibi konulardaki performanslarını belgelemekteydi. Türkiye'deki balıkçılık ve deniz ürünleri işletmelerinin sürdürülebilirlik çabalarını belgelemek amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen "Yunus Sembolü", işletmelerin deniz kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde kullanımı, balıkçılık faaliyetlerinin çevresel etkilerinin azaltılması gibi konulardaki performanslarını değerlendirmekteydi (Kızılırmak, 2011). Ancak, 2008 yılında Çam-Çıpa-Yunus plaketleri kaldırılmış ve yeşil yıldız sertifikasının yürürlüğe girmiştir (Satar & Güneş, 2017). Yeşil yıldızla birlikte bazı uluslararası ve ulusal kuruluşlar tarafından turizm işletmelerine yeşil otel, yeşil küre, yeşil anahtar, beyaz yıldız, travelife, eko-etiket ve çevre yönetim sistemleri gibi çevreye duyarlı işletme sertifikaları verilmektedir.

Turizm işletmelerinde sürdürülebilirliğe yönelik yasal düzenlemeler de mevcuttur. Hükümet tarafından Çevre kanunu, atık yönetimi yönetmeliği ve Turizm Tesislerinin Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, kıyı kanunu, millî parklar kanunu gibi kanun ve yönetmelikler düzenlenmiştir (Cumhurbaşkanlığı mevzuat bilgi sistemi, (2024)). Yasal düzenlemelerin dışında merkezi ve yerel yönetim tarafından turizm destinasyonlarında altyapı geliştirme çalışmaları, atık yönetimi ve geri dönüşüm işlemleri de yürütülmektedir.

Uluslararası Cittaslow Birliği tarafından Türkiye'de sürdürülebilir kentleri temsil eden 14 destinasyon belirlenmiştir. Bu destinasyonlar sakin şehir unvanı alan Akyaka (Muğla), Cumalıkızık (Bursa), Yenipazar (Aydın), Taraklı (Sakarya), Şavşat (Artvin), Seferihisar (İzmir), Halfeti (Şanlıurfa), Gökçeada (Çanakkale), Gerze (Sinop), Perşembe (Ordu), Vize (Kırklareli), Yalvaç (Isparta), Şirince (İzmir) ve Sığacık (İzmir) olarak sıralanmaktadır. (Cittaslow, 2024).

4.6. Türkiye'de Sürdürülebilir Turizmin Yasal Yapısı

Turizmin yasal boyutu, işleyiş ve faaliyetlerin düzenlenmesini sağlayan hukuksal kuralları içermektedir (Şanlıöz & Özgen, 2016). Sürdürülebilir turizm faaliyetleri de bir takım devlet düzenlemeleri, yasalar, kanunlar, kararname ve yönetmelikler çerçevesinde yürütülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak yürütülen sürdürülebilirlik çalışmaları, turizmin geleceğini kontrol altına almak, çekicilikleri güvende tutmak, kaynakları kontrollü kullanmak, bitki ve hayvan türlerinin neslinin yok olmasını önlemek gibi amaçları kapsamaktadır. Özellikle 2019 yılında yaşanan koronavirüs salgını süreci turizm sektörüne ciddi darbe vurmakla birlikte destinasyonlarda turist kaybına ve birçok turizm işletmesinin yok olmasına neden olmuştur. O dönem turizm işletmelerine Güvenli Turizm Sertifikası zorunluluğu getirilmiştir. Bu sertifikayla birlikte konaklama ve seyahat sektöründe hijyen, sağlık, konfor ve kalite standartlarında yenilikler yapılmıştır. 2022 yılı itibarıyla ise Güvenli Turizm Sertifikası kaldırılarak yerine sürdürülebilir turizm sertifikası alınması zorunluluğunu getirilmiştir (KTB, 2023). Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme ajansı arasında gerçekleştirilen işbirliği ile konaklama tesisleri ve tur operatörleri için Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı Kriterleri (TR-I) belirlenmiştir. Turizmin sürdürülebilir gelişimini sağlamak üzere oluşturulan bu kriterler; sürdürülebilir yönetim, sosyo-ekonomik etkiler, kültürel etkiler ve çevresel etkiler olmak üzere dört ana başlık olarak belirlenmiş ve üç aşama halinde tanzim edilmiştir.

Dört ve beş yıldızlı oteller ve tatil köyleri, butik oteller gibi turizm işletme belgeli konaklama tesislerinin 3. Aşama belgesini, bu işletmeler dışında kalan işletmelerin ise 1. ve 2. aşama belgesini alması zorunlu tutul-

muştur. Kriterler; turizm işletmelerinin sürdürülebilir büyümesine katkı sağlama, yerli ve yabancı ziyaretçilerin sürdürülebilir turizm ilke ve uygulamaları konusunda bilinçlenmesi, etkili bir tanıtım ve pazarlama faaliyetleri, Türkiye'nin Paris İklim Anlaşması'ndan ve Avrupa Yeşil Mutabakatından doğan yükümlülüklerini yerine getirilmesi, turizm sektörü ve tüm paydaşların işbirliği, üniversiteler ve turizm okullarına zemin hazırlama gibi konuları içermektedir (TGA, 2024b).

5. Sonuç

Sürdürülebilirlik, dünya genelinde hemen hemen her sektörde adı geçen bir konudur. Tarih, kültür, finans, peyzaj, tarım, sanayi ve turizm gibi sektörel varlıkların nesilden nesile aktarılması yeryüzünde yaşayan tüm canlıları doğrudan veya olaylı olarak ilgilendirmektedir. Küresel çapta yapılan sürdürülebilirlik çalışmalarıyla birlikte ulusal, bölgesel ve yerel çalışmalar da gerçekleştirilmektedir. Turizm sektörü multidisipliner olması sebebiyle her sektörle ilişki halindedir. Dolayısıyla çevresel çalışmalarla birlikte sosyo-kültürel, ekonomik, politik, teknolojik ve yasal çabalar da turizm sektörünü ilgilendirmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de merkezi ve yerel yönetimlerin, turizm sektörü temsilcilerinin, kamu ve diğer özel sektörlerin yapmış olduğu sürdürülebilirlik çalışmalarının ortaya koyulması, zayıf ve tehdit unsuru oluşturan yönlerin saptanarak önerilerle fırsata çevrilmesi amaçlanmıştır.

Politik açıdan bakıldığında, Türkiye'de, sürdürülebilirlik çalışmalarının planlı dönem sonrası (4,5,6. Beş yıllık planlama dönemleri) "koruma" kavramının gündeme gelmesinden ibaret olduğunu, sürdürülebilirliğin önem kazanmasının 7. Beş yıllık planlama dönemini (1996-2000 yılları arası) bulduğunu söylemek mümkündür. Ancak sürdürülebilir turizmin tam olarak 9. kalkınma döneminde (2007-2013) ciddiye alınarak bir takım çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Bu dönemde Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı hazırlanarak eko turizm, agro turizm ve kırsal turizm gibi alternatif turizm türlerine yoğunlaşmıştır. Planlı döneme genel olarak bakıldığında ilk dönemlerde kitle turizmine ağırlık verilmiş olsa da, 1. planlı kalkınma döneminden beri kamplardan, milli parklardan ve bu alanları korumaktan söz edilmektedir. Sürdürülebilirliğin sosyo-kültürel boyutuna 10. Planlı dönemde değinilmesi de Türkiye'de sürdürülebilirliği sağlamada izlenecek yolları belirlemek adına biraz geç kalınmış ve ihmal edilmiş olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de, ekonomik çapta sürdürülebilir turizm çalışmaları, istihdam sağlama, yerel ürün üretim ve tüketimine destek, alternatif turizm çeşitleriyle turizmi 12 aya yayma, altyapı ve üst yapı çalışmaları şeklinde ilerlemektedir. Teknolojinin de hâkim olduğu sektörde enerji tasarrufu amaçlı akıllı binalar, akıllı otel konseptleri yaygınlaşmaya başladı. Fakat her turizm işletmesinin aynı düzeyde olması için gereken teşvik ve destekler kamu kurumları ve bakanlıklarca yeteri kadar sağlanmamaktadır. Ayrıca, merkezi ve yerel yönetimlerin her turizm işletmesine atık ayrıştırma sistemi kurması ve kurulması için destek sağlaması gerekmektedir. Yalnızca kamu kurumları için değil özel sektör ve bankaların da vermiş olduğu desteklerin yetersiz olduğu ve artırılması gerektiği düşünülmektedir. Çeşitli projelerle kamu ve özel sektör işbirliği kurularak yatırımlar yapılmalı, yerel halkın istihdamı sağlanarak sürdürülebilirliğin amacı olan yoksulluğu ortadan kaldırmak amaçlanmalıdır. Her destinasyona müzeler açarak bölgeye ekonomik katkı sağlanmalıdır. Ayrıca, her destinasyon için bir tanıtım bütçesi olmalı ve bu harcamalar reklam giderleri için kullanılmalıdır.

Türkiye'de yerel halkın sosyal yaşam refah düzeyi zaman geçtikçe artmakta ve halk eğitim, sağlık, yol, su, elektrik gibi imkanlara kolayca erişebilmektedir. Turizm destinasyonlarında bu tarz yatırımlara ağırlık verilmesi sebebiyle yerel halkın da bu imkanlardan yararlanması çok önemlidir. Destinasyonlara gelen turistlere bölgenin tarihi, dini, dili, kültürü vb. değerleri hakkında detaylı bilgi verilmesi ve onlara halkın

sosyo-kültürel yapısına saygı duyması bilinci aşılmalıdır. Yerel halkın da turistlere herhangi bir ayırım yapmadan hoşgörüsüyle yaklaşması için halk da bilinçlendirilmelidir. Farklı kültürlerin destinasyonlara ziyaretinin kültürel kaynaşmanın yanı sıra yozlaşmaya da sebebiyet verdiği düşünüldüğünde, burada yapılacak en önemli şeylerden biri konaklama ve seyahat işletmelerinde Türk kültürünü tanıtan eğitimler verilmeli, turizm tanıtım ofisleri kurularak bölgenin sosyo-kültürel özellikleri tanıtılmalı, sosyo- kültürel yapıyı birebir yansıtan müzelerin sayısı artırılmalı, yerel halkın da turizmden faydalanabilmesi için maddi ve manevi teşvikler verilmelidir.

Turizm işletmelerinde teknoloji kullanımı çok eski zamanlara dayansa da, gelişip yaygınlaşması Covid-19 pandemi dönemi sonrası olmuştur. Birçok ülkenin endüstriyel ve insansı robot teknolojisi kullanarak zaman ve maliyetten tasarruf ettiği sistemde Türkiye biraz geç kalmıştır. Akıllı otel, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, giyilebilir teknoloji gibi dijital uygulamaların kullanıldığı az sayıda turizm işletmesi mevcuttur. Bu sayının artırılması için kamu ve özel sektör yatırımları, teşvik ve destekleri artırılmalıdır. Özellikle konaklama işletmelerinin akıllı otel konseptine sahip olması, enerjiden tasarruf anlamına gelecek ve hem kaynak hem de maddi açıdan tasarruf sağlanacaktır. Ancak bu hususta önemli olan nokta, turizmde istihdam edilen personelin sayısında gerek teknolojiye hâkim olamama gerekse teknolojiden dolayı insan istihdamına ihtiyaç duymama gibi nedenlerle işsizliğin artmasıdır. Bunun için de teknolojinin dengeli ve kontrollü kullanılması gerekmektedir. Tüm personellere teknoloji eğitimi verilmeli ve teknolojik cihazların denetimi konusunda personel bilgi sahibi olmalıdır.

Sürdürülebilirliğin temel bileşenlerinden olan çevresel faaliyetlerle ilgili yapılan pek çok uygulama mevcuttur. Kamu ve özel sektörün yürüttüğü projeler, verilen sertifika ve etiketler, Türkiye'de hassas alanların korunması vs. bunlara örnek gösterilebilir. Sürdürülebilirliğin çevreye verdiği zararlar göz önünde bulundurulduğunda, bu projelere daha fazla önem verilmesi, kamu-özel sektör-turizm paydaşları işbirliğiyle çevre projeleri gerçekleştirilmesi ve bu projelerde yerel halka ve turistlere de yer verilmesi toplumda çevre bilincini artıracaktır. Hatta okullarda sürdürülebilir çevre eğitim dersleri verilmesi ve projeler geliştirilmesi de bireylere yetişme çağında çevre bilinci aşılacaktır.

Turizm işletmelerindeki atıkların ayrıştırılması, azaltılması, dönüştürülmesi ve yeniden kullanımı teşvik edilmelidir. Atık suların bahçe sulama gibi işlerde kullanılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının işletmelerde kullanılması için destek sağlanmalıdır. Sürdürülebilir kent sayısı artırılmalı ve kentlerin cittaslow unvanı alabilmeleri için çalışmalar yapılmalıdır. Destinasyonlarda, botanik parkların sayısı artırılmalı ve doğa müzeleri ön plana çıkarılmalıdır. Bitki ve hayvan türlerinin bilinçsiz yok oluşunu önlemek için caydırıcı yaptırımlar uygulanmalıdır. Kamu, özel sektör, turizm paydaşları, halk ve turistlerin birlik ve beraberlik içerisinde faaliyetleri yürütmesi, denetim ve kontrolün eksiksiz bir şekilde yapılması, çevreye verilen zararı önleyecektir.

Türkiye'de sürdürülebilirliğe yasal çerçeveden bakıldığında, çevre kanunu, kıyı kanunu, milli parklar kanunu, korunan alanlar yönetmeliği, atık yönetimi yönetmeliği ve turizm tesislerinin çevresel etki değerlendirilmesi yönetmeliği gibi pek çok yasal düzenleme mevcuttur. Son yıllarda sürdürülebilir turizmin gelişimi için kriterler belirlenmiş ve buna yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiş olsa da, sürdürülebilir turizm kanunu, yasası veya yönetmeliği konusunda bir eksiklik mevcuttur. Bakanlıklarca bu hususun göz ardı edilmemesi ve bir an önce sürdürülebilir turizm yasasının çıkarılması önerilmektedir. Ayrıca sürdürülebilir turizm konusunun okullarda zorunlu ders müfredatına tabii olması gerektiği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acar, Y. (2020). Ayasofya-i Kebir cami-i'nin ibadete açılmasının dünya basınında yansımaları ve turizm faaliyetlerine etkisi. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 8(4), 3396-3407.
- Altınöz, B. (2015). Sürdürülebilir kalkınma sürecinde kamu bütçesinin önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), 223-256.
- Arabacı, İ. B. (2010). Stratejik planlamada çevre analizi tekniği olarak PEST analizi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(3), 38-49.
- Arslan, P. T., Arslan, H., & Hazarhun, E. (2023). Konaklama Sektöründe Gold LEED Uygulamaları: Renaissance İstanbul Polat Bosphorus Hotel Örneği. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 11(4), 3434-3457.
- Bahar, O., & Kozak, M. (2005). Küreselleşme Sürecinde: Uluslararası Turizm ve Rekabet Edilebilirlik. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. *Tourism geographies*, 1(1), 7-25.
- Can, B. K., Yeşilyurt, H., Sancaktar, C. L., & Koçak, N. (2017). Mobil çağda mobil uygulamalar: Türkiye'deki yerli otel zincirleri üzerine bir durum tespiti. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 12(45), 48-59.
- Černá, J., Lejsková, P., Ližbetinová, L., & Matúšová, J. G. (2022). Transformation of marketing macro-economic environment of tourism with emphasis on changes in mobility during COVID-19 Pandemic. *LOGI-Scientific Journal on Transport and Logistics*, 13(1), 186-197.
- Ceylan, Y. (2019). Sürdürülebilir turizm kapsamında turizmde eko etiketler. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 65-80.
- Cittaslow (2024). Cittaslow Türkiye Ağı. <https://cittaslowturkiye.org/tr/uye-kentler/>
- Cumhurbaşkanlığı mevzuat bilgi sistemi (2024, Haziran 17). Kanunlar ve yönetmelikler. <https://www.mevzuat.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- ÇEKÜL (2024, Haziran 17). Çekül akademi. <https://www.cekulvakfi.org.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Dedeman Palandöken, 2024, Haziran 19). Sürdürülebilirlik politikamız. <https://www.dedeman.com/oteller/dedeman-palandoken/surdurulebilir-turizm-politikasi> adresinden erişilmiştir.
- Demircan, Ş. (2016). Sürdürülebilirliğin boyutları. H. Çeken (Ed.), Sürdürülebilir turizm içinde (s. 11-23). Detay Yayıncılık.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1963, Haziran 10) I. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf adresinden erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1968, Haziran 10) II. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf adresinden erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1973, Haziran 10) III. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf adresinden erişilmiştir.

- Devlet Planlama Teşkilatı (1979, Haziran 10) IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf adresinden erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1985, Haziran 10) V. Beş Yıllık Kalkınma Planı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1989, Haziran 10) VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf adresinden erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1996, Haziran 10) VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf adresinden erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000, Haziran 10) VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf adresinden erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2006, Haziran 10) IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani-2007-2013.pdf adresinden erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2013, Haziran 10) X. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf adresinden erişilmiştir.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2018, Haziran 10) XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf adresinden erişilmiştir.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, (2024, Ocak 16). Enerji Verimliliği 2030 Stratejisi ve II. Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (2024-2030). https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/BHIM/tr/Duyurular/T%C3%BCrkiyeninEnerjiVerimlili%C4%9Fi2030StratejisiVeIIUlusalEnerjiVerimlili%C4%9FiEylemPlan%C4%B1_202401161407.pdf adresinden erişilmiştir.
- Erdem, M. S. & Bozan, M. (2021). Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde ekolojik turizmin kalkınma planları içerisinde değerlendirilmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 67-90.
- Garanti BBVA (2024, Haziran 30). Yeşil Tahviller ve Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş. <https://www.garantibbva.com.tr/blog/yesil-tahvil-ve-surdurulebilir-ekonomi> adresinden erişilmiştir.
- Grigороva, Z., Shopova, I., & Timareva, S. (2016). Rural food tourism. Plovdiv/BULGARIA, 62.
- Guo, Y., Jiang, J., & Li, S. (2019). A sustainable tourism policy research review. *Sustainability*, 11(11), 3187.
- International Finance Corporation (2022, July 2). Green bonds. https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/about+ifc_new/investor+relations/ir-products/grn-bond-overvw adresinden erişilmiştir.
- İlban, M. O., Bayar, S. B., & Kaya, B. (2022). Çevrimiçi turist yorumlarında yeşil algı: Leed sertifikalı konaklama işletmelerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (53), 349-365.
- Jenkins, C. L. (2015). Tourism policy and planning for developing countries: some critical issues. *Tourism Recreation Research*, 40(2), 144-156.

- Kızılırmak, İ. (2011). Dünyada ve Türkiye'deki turizm işletmelerinde çevre korumaya yönelik uygulamalar: amacı ve önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 1-12.
- Kızılırmak, İ., Ayduğan, N., & Dinçkol, G. S. (2023). Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılında bir meslek örgütü olarak TÜRSAB'ın turizmdeki yeri ve önemi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 34(3), 442-459.
- Koçak, N. (Ed.). (2016). Sürdürülebilir turizm yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, M. (2014). Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar- Uygulamalar. Ankara: Detay yayıncılık: Ankara
- Kozak, N. (2023a). Türk turizminde iz bırakanlar (1923–2023). *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 34(3), 550-613.
- Kozak, N. (2023b). Türkiye Cumhuriyeti'nde turizm etkinliklerinin zaman dizini (Kronolojisi)(1923-2023). *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 34(3), 460-549.
- Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M. (2015). Genel turizm. Ankara: Detay Yayıncılık.
- KTB, (2007, Nisan 13). Turizm Kentleri. <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0> adresinden erişilmiştir.
- KTB (2023). 17.06.2022 tarihli ve 2022/1 sıra sayılı genelgenin yürürlükten kaldırılması hakkında genelde. <https://engelsiz.ktb.gov.tr/Eklenti/113855,2023-7genelgepdf.pdf?0> adresinden erişilmiştir.
- KTB, (2024a, Nisan 13). Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9669/kultur-ve-turizm-koruma-ve-gelisim-bolgeleri-ve-turizm-merkezleri.html> adresinden erişilmiştir.
- KTB, (2024b, Nisan 13). Turizm Teşvikleri. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11608/turizm-tesvikleri.html> adresinden erişilmiştir.
- KTB, (2024c, Nisan 13) Bakanlığımızca Yapılan Altyapı Yatırımları. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9550/alt-yapi.html> adresinden erişilmiştir.
- Menteşe, B. (2021). Yeşil tahvilin gelişimi ve Türkiye'deki uygulamaları. *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 3(1), 94-116.
- Mir, F. A., & Mir, M. A. (2019). Macro-environment analysis of the tourism industry of Kashmir. *E-Commerce for Future & Trends*, 6(1), 65-76.
- Olalı, H. (1990). *Turizm politikası ve planlaması*. İstanbul: İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını.
- Özekici, Y. K. (2022). Sürdürülebilirlik odaklı turizm politikaları: Dünya ve Türkiye'den örnekler. *Review of Tourism Administration Journal*, 3(1), 28-50.
- Rastogi, N. & Trivedi, M. K. (2016). PESTLE technique—a tool to identify external risks in construction projects. *International Research Journal of Engineering and Technology (IRJET)*, 3(1), 384-388.
- Sarı Gök, H. (2022). Ecotourism routes of Isparta and their investigation with PESTE analysis. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(3), 1247-1274.

- Satar, İ., & Güneş, G. (2017). Turizm Sertifikasyonu: Ankara Radisson Blu Otel'de Örnek Uygulama (Tourism Certification: Case of Ankara Radisson Blu Hotel). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (Ankara University Journal of Social Sciences), 8(2).
- Savaşır, Kutluğ. (2020). Akdeniz - Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi. İçinde, Kozak, N. (Editör), *Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi*, (Erişim tarihi: 12.06.2024).
- SBB, (2023, Haziran 27). Orta Vadeli Program (2024-2026). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/09/Orta-Vadeli-Program_2024-2026.pdf adresinden erişilmiştir.
- Susanto, P. C., Adiada, A. A. K., & Suyasa, N. L. C. P. (2018, December). Identification of tourism potentials in Catur village Kintamani. In *Seminar Ilmiah Nasional Teknologi, Sains, Dan Sosial Humaniora (SINTESA)* (Vol. 1).
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. Cabi.
- Syahchari, D. H., & Maulana, Y. (2020, April). Strategic planning for developing coffee as a tourist attraction in Rural Area (Case study: Campakamulya Village, Bandung, West Java, Indonesia). In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 452, No. 1, p. 012078). IOP Publishing.
- Şanlıöz ve Özgen (2016). Sürdürülebilir turizm. İçinde, Koçak, N. (Editör.). *Sürdürülebilir turizm yönetimi*. (s. 69). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şengel, Ü. ve Yılmaz S. (2015). Türkiye turizm potansiyelinin SWOT ve PEST analizleri ile değerlendirilmesi. 14. Geleneksel Turizm Paneli Bildiriler Kitabı. Sakarya 2015, 35-51.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2024a, Mayıs 25). Organik tarım desteği. <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler/Alan-Bazli-Destekler/Organik-Tarim-Destegi> adresinden erişilmiştir.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2024b, Mayıs 25). Korunan alanlar. <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP> adresinden erişilmiştir.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2024, Mayıs 25). Okullarda beyaz bayrak. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/ced/beyaz-bayrak.html> adresinden erişilmiştir.
- Tellioglu, S. & Tekin, M. (2017). Engelli turizminin pestel analizi kapsamında incelenmesi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 129-144.
- TEMA (2024, Mayıs 25). Doğa eğitim programları. <https://www.tema.org.tr/calismalarimiz/egitim/doga-egitim-programlari> adresinden erişilmiştir.
- TGA, (2024a, Mayıs 17). Türkiye sürdürülebilir turizm endüstri kriterleri. <https://tga.gov.tr/guvenli-ve-surdurulebilir-turizm/surdurulebilir-turizm-programi/turkiye-surdurulebilir-turizm-endustri-kriterleri> adresinden erişilmiştir.
- TGA (2024b, Mayıs 17). Sürdürülebilir turizm programı. <https://tga.gov.tr/guvenli-ve-surdurulebilir-turizm/surdurulebilir-turizm-programi> adresinden erişilmiştir.
- Turizm aktüel, (2024, Mayıs 20). Jolly Tur'dan 360 derecelik bakış. <https://www.turizmaktuel.com/haber/jolly-tur-dan-360-derecelik-bakis> adresinden erişilmiştir.

- Turizm aktüel, (2024, Mayıs 20). Kendi elektriğini üreten ilk otel. <https://www.turizmaktuel.com/haber/kendi-elektrigini-ureten-ilk-otel> adresinden erişilmiştir.
- Turizmgüncel, (2024, Mayıs 20). Crystal Hotels ve Amara World Hotels standlarında sanal gerçeklik. <https://www.turizmguncel.com/haber/crystal-hotels-ve-amara-world-hotels--standlarında-sanal-gerçeklik-h26495.html> adresinden erişilmiştir.
- TÜRÇEV (2024, Mayıs 25). Mavi Bayrak ve eko-okullar. <https://www.turcev.org.tr/v2/Default.aspx> adresinden erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (2024, Nisan 10). Sürdürmek. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- UNEP (2009). Sustainable Coastal Tourism: An Integrated Planning And Management Approach. UNEP. <https://azpdf.net/document/q5mrrvx7-an-integrated-planning-and-management-approach.html> adresinden erişilmiştir.
- WCED (1987). Our Common Future, Brundtland Report. Vol. 17 - doc. 149, 1-91. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Weaver, D. (2007). *Sustainable tourism*. London: Routledge.
- Yalçınkaya, P., Atay, L., & Karakaş, E. (2018). Akıllı turizm uygulamaları. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*. 2(2), 85-103.
- YapıKredi (2024, Haziran 30). Sürdürülebilirlik Gelişmeleri. <https://www.yapikredi.com.tr/yapi-kredi-hakkinda/surdurulebilirlik/surdurulebilirlik-gelismeleri> adresinden erişilmiştir.
- Zarkasyi, M. R., Kuniawan, D. A., & Darma, D. C. (2021). The prospect of “Halal tourism” destination: A strategy for Ponorogo Regency, East Java (Indonesia). *ASEAN Journal on Hospitality and Tourism*, 19(2), 158-166.

Destek Bilgisi: Bu çalışmanın hazırlanması süresince herhangi bir bireyden ya da kurumdan aynı ya da nakdi bir yardım/destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazancı yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turizm Akademik Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Yazar kendi rızası ile çalışmaya dâhil olmuştur.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma, etik kurul kararı gerektirmeyen araştırmalar arasında yer almaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: 1. Yazar = 100%

Extensive Summary

Investigation of Sustainable Tourism in Turkey by Pestel Analysis

Burcu KIVILCIM ZORBA*

The ability to continue the existence of any phenomenon and ensure its continuity is expressed by the word sustainability. The sustainable development of the tourism sector is related not only to environmental factors but also to social, economic, political, technological and legal factors. Pestel analysis examines a situation from political, economic, social, technological, environmental and legal perspectives. While strengths and weaknesses are determined with Pestel analysis, it is also easier to transform risks into opportunities. Government policies constitute the political factors dimension of the analysis, financial effects constitute the economic dimension, social behaviors, lifestyles and social status constitute the social dimension, innovation , information and informatics constitute the technological dimension, environmental elements constitute the ecological dimension, and laws and laws constitute the legal dimension (Susanto et al ., 2018).

In this study, current sustainable tourism practices in Turkey are evaluated using pestel analysis. The aim of the study is to examine the practices carried out for sustainable tourism within the scope of sustainable development theory from the political, economic, social, technological, ecological and legal frameworks and to help identify and strengthen the deficiencies. The study is important in terms of examining sustainability from six different perspectives and has original value in terms of not being able to find a study on this subject in the literature . In this qualitative study, Turkey was selected as the purposeful sampling method. The research design is a multiple case study and the survey method was preferred as the data collection method. Therefore, the research model is a descriptive survey model.

From a political perspective, it is possible to say that sustainability studies in Turkey were limited to the concept of “protection” coming to the agenda after the planned period (4,5,6. Five-year planning periods) and that sustainability gained importance in the 7th Five-year planning period (between 1996-2000). However, it is seen that sustainable tourism was taken seriously and some studies were carried out in the 9th development period (2007-2013). During this period, Turkey Tourism Strategy 2023 and Action Plan were prepared and alternative tourism types such as ecotourism, agrotourism and rural tourism were focused on. When we look at the planned period in general, although mass tourism was emphasized in the early periods, camps, national parks and protecting these areas have been mentioned since the 1st planned development period. The fact that the socio -cultural dimension of sustainability was mentioned in the 10th planned period also shows that it was a little late and neglected to determine the paths to be followed in ensuring sustainability in Turkey.

In Turkey, sustainable tourism studies on an economic scale are progressing in the form of employment provision, support for local product production and consumption, spreading tourism to 12 months with alternative tourism types, infrastructure and superstructure studies. In the sector where technology is also dominant, smart buildings and smart hotel concepts for energy saving purposes have started to become widespread. However, the incentives and supports required for every tourism business to be at the same level are not sufficiently provided by public institutions and ministries. In addition, central and local

---

* Corresponding author at: Artvin Çoruh University, School of Tourism and Hotel Management, Arhavi Vocational School, Department of Tourism and Hotel Management, Artvin Türkiye, E-Mail Address: burcukivilcim@artvin.edu.tr

governments need to establish a waste separation system for every tourism business and provide support for its establishment. It is thought that the support provided not only by public institutions but also by the private sector and banks is insufficient and should be increased. Investments should be made by establishing public and private sector cooperation with various projects, and the aim of sustainability, which is to eliminate poverty, should be aimed by providing employment for the local people. Economic contribution should be made to the region by opening museums in every destination. In addition, there should be a promotion budget for every destination and these expenses should be used for advertising expenses.

The social life welfare level of the local people in Turkey is increasing over time and the people can easily access opportunities such as education, health, roads, water and electricity . Since such investments are emphasized in tourism destinations, it is very important for the local people to benefit from these opportunities . Tourists visiting the destinations should be given detailed information about the historical, religious, language, cultural etc. values of the region and they should be instilled with the awareness of respecting the socio -cultural structure of the people. The local people should also be made aware of the fact that they approach tourists with tolerance without any discrimination. Considering that the visits of different cultures to destinations cause cultural integration as well as degeneration, one of the most important things to do here is to provide training in accommodation and travel businesses that introduce Turkish culture, establish tourism promotion offices to introduce the socio -cultural characteristics of the region, increase the number of museums that reflect the socio -cultural structure, and provide material and moral incentives so that the local people can also benefit from tourism.

Although the use of technology in tourism businesses dates back to very old times, its development and spread occurred after the Covid-19 pandemic period. Turkey is a little late in the system where many countries save time and money by using industrial and humanoid robot technology. There are a few tourism businesses that use digital applications such as smart hotels, virtual reality, augmented reality, and wearable technology. Public and private sector investments, incentives, and support should be increased to increase this number. In particular, accommodation businesses having the smart hotel concept will mean saving energy and will provide savings in terms of both resources and money. However, the important point in this regard is the increase in unemployment due to the number of personnel employed in tourism, both due to not being able to master technology and not needing human employment due to technology. For this, technology should be used in a balanced and controlled manner. All personnel should be given technology training and personnel should be informed about the control of technological devices.

There are many applications regarding environmental activities, which are the basic components of sustainability. Examples of these include projects carried out by the public and private sectors, certificates and labels given, protection of sensitive areas in Turkey, etc. Considering the damages that sustainability causes to the environment, giving more importance to these projects, carrying out environmental projects with the cooperation of public-private-tourism stakeholders and including local people and tourists in these projects will increase environmental awareness in society. Moreover, giving sustainable environmental education courses in schools and developing projects will instill environmental awareness in individuals at a young age.

The separation, reduction, recycling and reuse of waste in tourism establishments should be encouraged. Support should be provided for the use of wastewater in tasks such as garden irrigation and the use of

renewable energy sources in establishments. The number of sustainable cities should be increased and studies should be carried out for cities to receive the title of cittaslow. The number of botanical parks should be increased in destinations and nature museums should be highlighted. Deterrent sanctions should be applied to prevent the unconscious extinction of plant and animal species. The public, private sector, tourism stakeholders, the public and tourists carrying out their activities in unity and solidarity and the complete supervision and control will prevent damage to the environment.

When sustainability is examined from a legal perspective in Turkey, there are many legal regulations such as environmental law, coastal law, national parks law, protected areas regulation, waste management regulation and tourism facilities environmental impact assessment regulation. Although criteria for the development of sustainable tourism have been determined in recent years and studies have been carried out in this regard, there is a deficiency in sustainable tourism law, legislation or regulation. It is recommended that this issue should not be ignored by the ministries and that a sustainable tourism law be enacted as soon as possible. It is also thought that sustainable tourism should be included in the compulsory curriculum in schools.